

Nr 119

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ny organisation av försvarets fabriksstyrelse m. m.; given Stockholms slott den 2 april 1965.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

BERTIL

Sven Andersson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framläggs förslag till ny organisation av försvarets fabriksstyrelse. Förslaget innebär att verksamheten, som nu bedrivs på fyra byråer och ett antal sektioner, organiseras inom ett huvudkontor med sju avdelningar. Därjämte föreslås att ett särskilt tvätteriernas centralkontor inrättas.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 2 april
1965.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ny organisation av försvarets fabriksstyrelse* samt anför.

I skrivelse den 6 november 1964 har försvarets fabriksstyrelse på grundval av en utredning om strukturrationalisering vid försvarets fabriksverk framlagt förslag till ny organisation för fabriksstyrelsen m. m.

Efter remiss har yttranden över fabriksstyrelsens organisationsförslag avgetts av överbefälhavaren — efter hörande av försvarets förvaltningsdirektion, försvarets intendenturverk, arméförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen — statskontoret samt riksrevisionsverket.

Försvarets fabriksstyrelse har sedermera i skrivelse den 24 februari 1965 redovisat resultatet av en inom fabriksstyrelsen i nära samarbete med Svenska Landstingsförbundet utförd utredning om tvätteriverksamhetens företagsform och härvid i vissa avseenden ändrat sitt tidigare organisationsförslag.

Nuvarande organisation m. m.

Försvarets fabriksverk inrättades enligt beslut vid 1943 års riksdag (prop. 180, SäU 2, rskr 319) för att omhänderha driften av statens fabriker för nytillverkning av krigsmateriel och ammunition m. m. samt centrala beklädnadsverkstäder. Till fabriksverket anslöts efter beslut vid 1944 års riksdag (prop. 112, SU 145, rskr 327) driften vid centrala anstalter för tvätt och textilreparationer m. m. Efter beslut vid 1963 års riksdag (prop. 1962: 121, SU 1963: 36, rskr 87; prop. 1963: 114, SU 135, rskr 319) svarar fabriksverket för ledningen av vissa verkstäder för sammansättning av ammunition och har verket vissa uppgifter beträffande underhåll av krigsmaktens telemateriel. Slutligen har Kungl. Maj:t den 30 juni 1960 uppdragit åt fabriksverket att försöksvis svara för försäljning av viss överskottsmateriel.

Fabriksverket omfattar f. n. förutom det centrala ledningsorganet — försvarets fabriksstyrelse — fem fabriker för tillverkning av vapen, ammu-

nition och krut, en central beklädnadsverkstad, tolv tvätterier och fem mindre verkstäder för sammansättning av ammunition. Riksdagen har vidare beslutat att en fabrik för ammunitionssammansättning skall uppföras i Vingåker, varvid driften vid fyra av de mindre verkstäderna skall övertas av denna. Fabriksverkets uppgifter beträffande teleunderhåll ankommer f. n. på en verkstad i Göteborg. Fabriksstyrelsen förvaltar vidare statens aktier i det halvstatliga AB Teleunderhåll. Enligt beslut av 1963 års riksdag (prop. 114, SU 135, rskr 319) skall vidare centrala flygverkstaden i Arboga föras över till fabriksverket från tidpunkt som Kungl. Maj:t äger bestämma. Försäljningen av överskottsmateriel slutligen omhänderhas av en enhet direkt under styrelsen.

Fabriksstyrelsen organiserades ursprungligen under verkschefen, en generaldirektör, på två byråer — fabriksbyrån och administrativa byrån (prop. 1943: 180, SäU 2, rskr 319). En från början provisoriskt organiserad anläggningsbyrå infogades i styrelsen efter beslut av 1960 års riksdag (prop. 110, SU 266, rskr 266). Slutligen utökades styrelsen med ytterligare en byrå — tvätteribyrån — efter beslut av 1963 års riksdag (prop. 110, SU 114, rskr 266). Samtidigt bemyndigades Kungl. Maj:t att — även om organisationen tidigare underställts riksdagens prövning — besluta om sådana ändringar i styrelsens interna organisation, som kan genomföras utan att behov uppkommer av tjänster vilkas inrättande ankommer på riksdagen. Efter beslut av 1962 års riksdag (prop. 1 bil. 2, SU 14, rskr 14) utövas den högsta ledningen av fabriksverket av en kollegial lekmannastyrelse i vilken generaldirektören ingår. Instruktion för fabriksverket har fastställts den 3 juni 1960 (nr 415, ändrad 1962: 320, 1963: 293).

De olika byråernas indelning och arbetsuppgifter är i korthet följande.

Fabriksbyrån är uppdelad på en teknisk sektion för produktionsutveckling och produktionskontroll m. m., en utrednings- och personalsektion för rekryterings-, löne- och utbildningsfrågor m. m., en försäljningssektion för försäljning av inom fabriksverket tillverkade militära och civila produkter samt inköp, en produktionssektion för produktionsamordning, produktionsutveckling, nya tillverkningsobjekt, maskinprojektering m. m. samt en sektion för försäljning av överskottsmateriel.

Tvätteribyrån handhar den ekonomiska och administrativa ledningen av tvätterirörelsen och är uppdelad på fyra sektioner; förvaltningssektion, maskin- och projekteringssektion, produktionssektion och laboratoriesektion.

Anläggningsbyrån är uppdelad på en utrednings- och programsektion för utredningar, programarbete, kostnadsammandrag m. m., en fastighetssektion för fastighetsförvaltning, byggnation, byggnadskontroll m. m. samt en projekteringssektion för byggnadsprojektering, byggnadsstandardisering, byggnadsritning m. m.

Administrativa byrån är uppdelad på en avtalssektion med bl. a. ombudsmannagöromål, en kanslisektion för personalärenden, allmänt administrativa ärenden, sekretesskontroll m. m., en ekonomisektion för finansierings-

1* — Bihang till riksdagens protokoll 1965. 1 saml. Nr 119

och anslagsfrågor, bokföring och kassarörelse m. m., en beredskapssektion för krigsproduktionsplanering, drifttekniska beredskapsfrågor, industri-skydd m. m. samt driftvärnsdetalj.

Den lokala organisationen omfattar som förut nämnts fabriker, sammansättningsverkstäder för ammunition, tvätterier och t. v. en verkstad för teleunderhåll. Fabrikerna och deras huvudtillverkningar i dag framgår av följande översikt.

Åkers krutbruk, Åkers Styckebruk.

Handvapen- och artillerikrut, drivladdningar till raketer, aptering av kar-duser och raketer, gasskyddsmateriel, pyroteknisk materiel, smörjmedel, utveckling av raket- och krutmotorer till robotar.

Ammunitionsfabriken Zakrisdal, Karlstad.

Ammunition för pansarbekämpningsvapen, tändrör, laddningshylsor till artilleriammunition, flygburna bomber, initieringsmedel (tändhattar, spräng-kapslar m. m.), civiltillverkning (kylkompressorer, kylsystem och lego-arbeten).

Ammunitionsfabriken Karlsborg, Karlsborg.

Handvapen- och automatvapenammunition, tändhattar, sprängkapslar, komponenter till ammunition till pansarbekämpningsvapen, civiltillverkning (legoarbeten).

Carl Gustafs stads gevärsfaktori, Eskilstuna.

Handvapen, automatvapen, pansarbekämpningsvapen, komponenter till raketammunition, civiltillverkning (legoarbeten).

Centrala torpedverkstaden, Motala.

Torpeder, komponenter till pansarbekämpningsvapen och till flygburna bomber, civiltillverkning (legoarbeten).

Centrala beklädnadsverkstaden, Karlskrona.

Klädespersedlar för militärt och civilt bruk, främst uniformer, kappor, pälsar och skinnkläder.

Sammansättningsverkstäderna finns i Gällö, Korsnäs, Tenhult, Räppe och Kortfors. Verksamheten omfattar sammansättning av ammunitionseffekter med utgångspunkt i komponenter, som tillverkas vid andra industrier.

Verksamheten är — utom för verkstaden i Gällö — av övergångskaraktär i avvaktan på att sammansättningsfabriken i Vingåker färdigställs.

Tvätterier finns i Karlskrona, Landskrona, Visby, Stockholm, Långe-se, Boden, Umeå, Karlstad, Ockelbo, Ödeshög, Lund och Alingsås.

Tvätterierna ombesörjer tvätt, både vattentvätt och kemisk tvätt, dels för militära förband, dels för statliga mentalsjukhus och dels för vissa lands-tingssjukhus. Tvätterierna svarar för erforderlig reparation av tvättgodset. Vid tvätterierna i Karlskrona, Långe-se, Visby och Stockholm förekommer även skoreparationer för försvarets räkning.

Teleunderhållsverkstaden är belägen i Göteborg. Som förut nämnts avses även teleunderhållsverksamheten vid centrala flygverkstaden i Arboga föras över till fabriksverket.

Fabriksstyrelsens förslag den 6 november 1964 och däröver avgivna yttranden*Strukturrationaliseringsutredningen*

Beläggningen av svenska militära beställningar vid försvarets fabriksstyrelse underställda fabriker under senare delen av 1950-talet och början av 1960-talet utvisade en stark nedgång, som allvarligt försämrade fabriksverkets lönsamhet och som syntes försvåra verkets möjligheter att i framtiden fullgöra sina åligganden. I detta läge tillsattes inom styrelsen i mars 1962 en särskild arbetsgrupp med uppgift att undersöka, om fabriksverkets organisation var ändamålsenlig eller om en strukturrationalisering kunde och borde genomföras. Uppdraget utvidgades sedermera till att omfatta även övriga åtgärder, som utredningen kunde finna lämpliga för att åstadkomma förbättrad driftsekonomi.

Arbetsgruppen avgav den 15 juni 1964 betänkandet »Strukturrationalisering vid försvarets fabriksverk» (stencil).

Som underlag för sina överväganden har arbetsgruppen gjort en bedömning av sannolik orderbeläggning från det svenska försvaret och fabriksverkets uppgifter i fred och krig m. m.

Arbetsgruppen anser att fabriksverkets rörelse kan hänföras till fem olika produktionsgrupper eller rörelsegränar.

- Grupp 1. Vapen- och ammunitionsgruppen
Akers krutbruk
Vingåkersfabriken
Sammansättningsverkstäderna för ammunition
Ammunitionsfabriken Zakrisdal
Ammunitionsfabriken Karlsborg
Carl Gustafs stads gevärsfaktori
Centrala torpedverkstaden
- Grupp 2. Beklädnadsverkstaden
- Grupp 3. Tvätterierna
- Grupp 4. Teleunderhåll
- Grupp 5. Försäljning av överskottsmateriel

Arbetsgruppen framhåller att mellan dessa fem grupper föreligger väsentliga skillnader i fråga om målsättning, tekniska förutsättningar, marknadssituation etc.

Frågan om en för fabriksverket i dess helhet ändamålsenlig struktur kan alltså först begränsas att gälla huruvida var och en av dessa grupper är lämpligt uppbyggd för sitt ändamål.

Vapen- och ammunitionsgruppen rymmer fem sins emellan särpräglade fabriker med var och en sin speciella produktionsinriktning.

Vid sina överväganden har utredningen funnit, att det inte är lämpligt

med en strukturförändring som innebär att en fabrik läggs ned och dess uppgifter förs över till annan eller andra enheter inom gruppen. Arbetet måste i stället koncentreras på att rationalisera verksamheten inom vapen- och ammunitionsgruppens olika enheter.

I detta syfte föreslås bl. a. att en ny kemisk-teknisk (sprängteknisk) produktionsgrupp organiseras, bestående av Åkers krutbruk, den beslutade ammunitionssammansättningsfabriken i Vingåker och verkstäderna för sammansättning av ammunition. Denna produktionsgrupp, Åkersgruppen, skall tekniskt och administrativt ledas från Åkers krutbruk. Härigenom kan bl. a. de administrativa kostnaderna väntas nedgå.

Till Vingåker bör förläggas — förutom ammunitionssammansättningsfabriken — viss annan verksamhet, som redan nu förbereds inom Åkersgruppens produktområde. Det gäller anläggningar för störtning av ammunition, en pyroteknisk fabrik, anläggningar för provning av raketkrutmotorer och en raketkrutfabrik.

Den produktion av kemisk-teknisk art, som nu bedrivs vid Åkers krutbruk, skall i möjligaste mån bibehållas där, medan de utbyggnader, som är aktuella eller kan väntas, framför allt de av speciellt sprängfarlig art, koncentreras till Vingåkersområdet.

På sikt föreslås också viss överflyttning av speciellt sprängfarlig verksamhet från ammunitionsfabriken till Vingåkersfabriken i Åkersgruppen.

Beträffande Carl Gustafs stads gevärsfaktori i Eskilstuna framhåller arbetsgruppen, att den nuvarande fabriken till stora delar är omodern och olämplig för rationell fabriksdrift. Bl. a. mot denna bakgrund har man undersökt olika alternativ för att åstadkomma ett gevärsfaktori, som kan drivas rationellt. En gemensam utgångspunkt har varit den prognos som föreligger beträffande beläggningen. Enligt denna erfordras ca 185 direkt i produktionen sysselsatta arbetare. Genom att till fabriken även koncentrera reparations- och översynsarbeten i högre utsträckning än nu, skulle nämnda siffra stiga till ca 215 arbetare. Arbetsgruppen, som övervägt om gevärsfaktoriets tillverkning bör rationaliseras på nuvarande plats eller delas upp på andra fabriker, föreslår, att en ny fabrik uppförs i Eskilstunas närhet. Gevärsfaktoriets bör vidareutvecklas som moderfabrik för vapentillverkning inom det finkalibriga och rekylfria området. Härefter innefattas verksamheter såsom utveckling, konstruktion, experiment, produktion samt reparation och översyn. Den nya fabriken bör anpassas för en personalstyrka på 350—400 man och ha utbyggnadsmöjligheter för att ta upp tillverkning av andra objekt av sysselsättningsutjämnande karaktär.

I övrigt föreslår arbetsgruppen beträffande vapen- och ammunitionsgruppen bl. a. att tillverkningen av tändhattar koncentreras till ammunitionsfabriken Zakrisdal samt att en ny fabriksbyggnad för laddning av lös ammunition och spårlyjusammunition uppförs vid ammunitionsfabriken Karlsborg.

Arbetsgruppen framhåller att tillverkning och försäljning på export är av största intresse för vapen- och ammunitionsgruppens fortsatta verksamhet. Det ger en naturlig »förlängning» av produktionsserierna, vilket medför ett ekonomiskt kapacitetsutnyttjande och därmed lägre kostnader, även för övrig produktion. Det ger kontakter med nya krävande marknader och sporrar till ständig vidareutveckling. Arbetsgruppen föreslår att exportansträngningarna skall fortsätta och räknar med att föreslagna rationaliseringar och förstärkning av den centrala försäljningsverksamheten skall främja utbyggandet av exportmarknaden.

Arbetsgruppen understryker, att civiltillverkningen är av stort värde för produktionsgruppens fortsatta verksamhet. Om den kan byggas ut är det ett bevis på att gruppen håller en hög och konkurrenskraftig nivå. Samtidigt bidrar denna utbyggnad till jämnare och högre sysselsättning, bättre produktionsberedskap och att kapaciteten nyttjas mer ekonomiskt. Utredningen räknar med att föreslagna rationaliseringar och utökad försäljningsverksamhet skall gynnsamt påverka möjligheterna att få erforderliga civila order.

Arbetsgruppen redogör för försök som nu pågår att för *beklädnadsverkstaden* bygga upp en ny bastillverkning, vilken bygger på beställningar från kunder, som kräver kontinuerlig tillverkning och service och inte bara lägger ut punktorder. Arbetsgruppen anser att fabriksverket inte kan underlåta att fullfölja det inledda försöket att få en lönsam tillverkning vid *beklädnadsverkstaden*.

Arbetsgruppen föreslår att *beklädnadsverkstadens* särställning som en fristående rörelsegren inom fabriksverket markeras och att därvid klart fastslås att fabriken endast kan fortleva som en ekonomiskt självbärande enhet. *Beklädnadsverkstaden* bör eftersträva en produktionsinriktning, vilken till ca 80 % av kapaciteten baseras på uniformstillverkning åt civila statliga myndigheter, tillverkning av yllepersedlar åt mentalsjukhusen och bomullspersedlar åt kropps- och mentalsjukhusen samt till ca 20 % av kapaciteten på tillverkning åt svenska militära kunder. Personalstyrkan bör successivt minskas så att antalet i den direkta produktionen sysselsatta kommer att uppgå till ca 200. Försäljningsverksamheten föreslås skola decentraliseras till centrala *beklädnadsverkstaden* och aktiveras i den omfattning som den nya produktionsinriktningen kräver.

Slutligen föreslås att fabriken ekonomiska utveckling noggrant följs och att frågan om ett nedläggande av fabriken eller dess skiljande från fabriksverket upptas till prövning, om verksamheten inte visar sig lönsam. Slutgiltig ställning i denna fråga bör tas senast den 1 juli 1967.

I fråga om *tvätterierna* påpekar arbetsgruppen att fabriksverket har lyckats genomföra ett från många synpunkter värdefullt och av många uppskattat arbete för utvecklingen av en modern tvättindustri i vårt land. Men utvecklingen pekar på ständigt ökade tvättgodsmängder, och inte minst inom

landstingssektorn kan man vänta kraftigt utökade behov av tvättkapacitet. Det gäller därför att anpassa verksamheten till den framtida situationen. Ett fundamentalt krav är härvid, att samarbetet med landstingen kan stärkas och helst även utvidgas. En viktig förutsättning härför är emellertid att varuskatteproblemet får en acceptabel lösning.

Arbetsgruppen föreslår därför att en särskild utredning tillsätts för att pröva olika vägar för att ge landstingen bättre insyn i och ökat medinflytande över tvätteriverksamheten.

Teleunderhållsverksamheten inom fabriksverket är under uppbyggnad i enlighet med riksdagens beslut, konstaterar arbetsgruppen.

Försäljningen av överskottsmateriel bör enligt arbetsgruppen även fortsättningsvis vara förlagd till Stockholm, där den ojämförligt största kundkretsen finns. Arbetsgruppen föreslår, att verksamheten bryts ut ur nuvarande fabriksbyrån och organiseras som en särskild enhet på lokalförvaltningsbasis.

Fabriksstyrelsens organisation

Fabriksstyrelsen framhåller, att trots nedgången i de svenska militära beställningarna styrelsens verksamhet i vissa avseenden väsentligt utökats, förändrats och i avsevärd grad komplicerats. Därjämte har helt nya verksamhetsgrenar såsom teleunderhåll, ammunitionssammansättning och försäljning av överskottsmateriel tillkommit. Förändringarna påverkar alla funktioner i den centrala organisationen, men de har på ett alldeles speciellt sätt vidgat och ökat verksamheten inom försäljnings-, ekonomi- samt utvecklingsfunktionerna.

Fabriksstyrelsen betonar att flyttningen till Eskilstuna — tidsplanerad till augusti 1965 — ger ett speciellt eftertryck åt kravet på en organisationsanpassning. Flyttningen gör det dessutom angeläget, att den föreslagna organisationen snarast möjligt kan börja tillämpas och vara helt genomförd vid flyttningen.

Styrelsen föreslår, att försvarets fabriksstyrelse skall utgöras av *försvarets fabriksverks styrelse* (verksstyrelsen) jämte *huvudkontor*.

Verksstyrelsen bör utgöras av en generaldirektör och chef för försvarets fabriksverk, en överdirektör, tillika generaldirektörens ställföreträdare, samt ytterligare fyra ledamöter utsedda av Kungl. Maj:t.

Huvudkontoret bör organiseras på åtta avdelningar, nämligen försäljningsavdelning, ekonomiavdelning, teknisk avdelning, produktionsavdelning, tvätteriaavdelning, anläggningsavdelning, personalavdelning och organisationsavdelning.

Som stabsorgan direkt underställda verkschefen bör vidare finnas en ombudsman och en konsult.

Styrelsen framhåller att huvudkontoret liksom verksstyrelsen utgör en integrerande del av försvarets fabriksstyrelse. På överdirektören bör an-

komma den direkta ledningen av framför allt den tekniska verksamheten inom huvudkontoret.

Beträffande arbetsfördelningen mellan de föreslagna avdelningarna anför styrelsen bl. a. följande.

Försäljningsavdelningen. Försäljningsverksamheten har under senare år kraftigt utvidgats bl. a. på grund av den ökade exportvolymen. Ytterligare intensifiering av försäljningsverksamheten kommer emellertid att krävas vid bearbetningen av såväl svenska som utländska marknader omfattande både civila och militära produkter.

Arbetsuppgifterna bör vara försäljningsverksamhet, försäljningsprognoser, försäljningsbudgetar, marknadsbevakning och marknadsundersökningar, inköp för huvudkontoret samt centrala ram- och rabattavtal.

Ekonomiavdelningen. Ekonomifunktionens växande betydelse i ett industriföretag är uppenbar. Därtill bidrar inte minst skärpt konkurrens och minskande vinstmarginaler. Som en följd härav ställs allt större krav på den funktion, som skall lämna företagsledningen erforderligt underlag för bedömning av lönsamhet och de ekonomiska följderna av ett beslut. Fabriksstyrelsen finner det erforderligt att den centrala ekonomifunktionen erhåller större resurser och en organisatorisk ställning, som svarar mot de ökade arbetsuppgifterna.

Arbetsuppgifterna förutsätts omfatta finansierings- och anslagsfrågor, budgetar och budgetkontroll, intern revision, ekonomiska utredningar, statistik och rapporter samt bokföring och kassarörelse.

Tekniska avdelningen. Under år 1958 sysselsattes 8 personer med utvecklingsarbeten inom försvarets fabriksstyrelse. Denna verksamhet, som är förlagd till fabriksbyråns tekniska sektion, kräver i dag mer än 70 anställda. Verksamheten omfattar framför allt produktutveckling, både en mer långsiktig sådan och en konkret projektbunden utveckling. För framtiden kommer ansvaret för den tekniska utvecklingsverksamheten att i ökad utsträckning åvila huvudkontoret. Styrelsen anser, att utvecklingsverksamhetens utomordentliga betydelse för hela fabriksverket gör det naturligt och önskvärt att utvecklingsfunktionen organiseras som en särskild avdelning, försedd med tillräckliga resurser.

I avdelningens arbetsuppgifter bör ingå långsiktsplanering av produktutveckling, samordning och ledning av utvecklingsarbetet inom fabriksverket, egen produktutveckling, kvalitetsberedning, samordning av vissa kvalitetsfrågor samt patent- och licensfrågor.

Produktionsavdelningen. Produktionsavdelningen föreslås uppbyggd på grundval av den nuvarande produktionssektionen inom fabriksbyrån. Den kommer dock att i ökad utsträckning ta upp centralplaneringsfrågor. Dessa har fått allt större betydelse bl. a. till följd av ökad komplicitet i fråga om produktionsmetoder, större krav på utrustning och ökat behov av samverkan mellan fabriksverken vid framtagning av verkets produkter. Till produk-

tionsavdelningen avses även hänföras frågor rörande krigsproduktionsplanering, som hittills handlagts av en särskild beredskapssektion.

Arbetsuppgifterna skall omfatta centralplanering (innefattande produktionsplanering, beläggningsplanering, beläggningsbevakning och investeringsplanering), maskinteknisk projektering, produktionsutveckling (innefattande produktionsmetoder samt maskiner och utrustning), produktionsanpassning, rationalisering samt driftvärn och verkskydd.

Tvätteravdelningen och anläggningsavdelningen. Dessa enheter avses uppbyggda på basis av tvätteribyrån resp. anläggningsbyrån och med bibehållande i huvudsak av byråernas nuvarande organisation och verksamhet.

Personalavdelningen. Personaladministrativt arbete förekommer i dagens läge uppdelat på samtliga fyra byråer inom styrelsen. Detta arbete omfattar såväl försvarets fabriksstyrelsens egna personalfrågor som dylika frågor avseende viss personal vid fabriksstyrelsen underställda fabriker, tvätterier och övriga enheter. Härvidlag engageras för närvarande administrativa byråns kanslisektion ävensom dess avtalssektion, fabriksbyråns utrednings- och personalsektion samt styrelsens tvätteribyrå, främst i egenskap av driftledande organ. En samordning av dessa olika organs personaladministrativa arbetsuppgifter till en funktionell avdelning är påkallad för att ernå en enhetlig ledning och bedömning av försvarets fabriksverks personalfrågor.

I avdelningens arbetsuppgifter bör ingå personalplanering, anställnings- och löneärenden samt övriga personalärenden rörande tjänstemän och kollektivavtalsanställda, personalregister, utbildning, personaltidning, företagsnämnder, registrerings- och arkivärenden, biblioteksärenden, utlännings- och sekretesskontroll, övervakningstjänst samt kontorsservice och vakt-hållning.

Organisationsavdelningen. Den föreslagna organisationsavdelningen skall svara för den fortlöpande anpassningen av organisationen till de av företagsledning och fabriksledning angivna målen, följa utvecklingen inom den administrativa tekniken, ge uppslag till system- och rutinförbättringar och i viss utsträckning själv genomföra sådana vid huvudkontor och fabriker.

Den direkt under verkschefen stående ombudsmannen bör handlägga remisser och framställningar till myndigheter samt svara för vissa frågor av rättslig natur.

Konsulten bör stå till verkschefens direkta förfogande för de särskilda utredningar verkschefen tilldelar honom.

Styrelsen föreslår i anslutning till den föreslagna nya organisationen, att en tjänst som överdirektör i lönegraden Bp 5 uppförs på personalförteckningen i utbyte mot befattningen som överingenjör i Bp 4 samt att en tjänst som byråchef i Bo 3 förs på övergångsstat. En tjänst för överingenjör i Bo 3 förutsätts skola utnyttjas för en chef för anläggningsavdelningen. Övriga avdelningschefer bör vara extra ordinarie tjänstemän med placering i lönegrad enligt Kungl. Maj:ts bestämmande.

Yttranden

Samtliga remissinstanser biträder det framlagda förslaget eller har intet att erinra mot genomförandet utom statskontoret, som intar en kritisk hållning. Vissa detaljerinringar förekommer dock.

Överbefälhavaren påpekar bl. a. att försvarets intendenturverk bör vara representerat i de samarbetsorgan som kan komma att tillskapas på tvätteriområdet. *Försvarets förvaltningsdirektion* framhåller att direktionen vid olika tillfällen haft anledning diskutera frågan om fabriksverket bör arbeta i bolagsform eller såsom statligt affärsverk. Den organisationsform som fabriksstyrelsen nu föreslagit kan tillämpas oberoende av om verket arbetar i bolagsform eller såsom affärsverk. Vid behandlingen av ärendet har ledamoten direktör L. Wirström anført, att inköpsfunktionen bör åvila en fristående inköpsavdelning direkt under verkschefen eller hänföras till ekonomiavdelningen. I övrigt bör huvudkontoret vara ett renodlat stabsorgan för verkschefen. Dessa uppfattningar biträds av ordföranden von Sydow. *Flygförvaltningen* ifrågasätter om inte resultatet av den pågående utredningen rörande tygförvaltningens organisation i central instans kan påverka frågan om huvudkontorets sammansättning. *Riksrevisionsverket* finner fördelningen av vissa administrativa ärenden mellan den föreslagne ombudsmannen och personalavdelningen mindre rationell.

Statskontoret ifrågasätter om inte den nu gjorda undersökningen bör kompletteras med en extern förutsättningslös utredning i syfte att bedöma vilka investeringar, som kan anses nödvändiga i fabriksverkets vapen- och ammunitionsfabriker under de närmaste åren. Bl. a. bör därvid klarläggas omfattningen av den produktion som med nödvändighet måste ske i statlig regi och den lämpligaste volymen av verkets civila produktion.

Det vid centrala beklädnadsverkstaden föreslagna försöket med omläggning av driften avstyrks av statskontoret, som anser att det är angeläget att beslut om nedläggande fattas snarast för att undvika vidare förluster. Ämbetsverket anser vidare angeläget att i tvätteriuutredningen kommer att inrymmas även konkreta förslag om totalt överförande till landstingen av tvätteriverksamheten. Vidare ifrågasätts om inte försäljningen av överskottsmateriel kan administreras av försvarets egna förvaltningar eller exempelvis postverket.

Statskontoret skisserar ett alternativ till den föreslagna organisationen med ett antal produktgrupper, som även var och en för sig skulle handha försäljningsfunktionen. Därigenom skulle bl. a. ledningsorganet kunna göras mindre. Om ytterligare prövning av organisationsalternativ inte skulle hinnas med före flyttningen till Eskilstuna, bör man enligt statskontoret i huvudsak godta den föreslagna organisationen av ledningsorganet såsom ett rent provisorium. Ombudsmannen bör emellertid enligt statskontoret ingå i försäljningsavdelningen och konsulter bör som experter få utnyttjas på alla nivåer i företaget.

Fabriksstyrelsens förslag om tvätteriverksamhetens företagsform

För utredning av tvätteriverksamhetens företagsform tillsattes i januari 1964 en arbetsgrupp inom fabriksstyrelsen. Efter kontakt med Svenska Landstingsförbundets styrelse utsåg denna följande representanter att delta i utredningen, nämligen landstingsmannen Axel Mannerskantz, landstingsmannen Torsten Andréé, landstingsmannen Erik A. Lindh samt civil-ekonomen Rune Lind.

Arbetsgruppen har haft att med utgångspunkt i de finansiella, organisatoriska, juridiska och praktiska aspekterna framlägga förslag till företagsform som bl. a. skulle lämna landstingen bättre insyn och medinflytande.

I juni 1964 framlade allmänna skatteberedningen förslag om bl. a. införande av mervärdesskatt. Förslaget innebar bl. a. att vid av staten eller kommun — var för sig eller i samgående — bedriven verksamhet denna icke skulle anses såsom yrkesmässig och på grund därav ej heller föranleda skattskyldighet såvida verksamheten bedrevs utslutande för tillgodoseende av egna behov och icke i bolagsform eller liknande.

Till följd av skatteberedningens förslag måste enligt styrelsen ställning tas till frågan huruvida den nuvarande tvätteriindustrin — såvida ny företagsform för tvätterierna inte skulle låta sig genomföras — skulle ingå som en tvätteriavdelning i huvudkontoret eller bilda en mer fristående tvätteriernas driftledning.

Den tillsatta arbetsgruppen avgav den 24 februari 1965 betänkandet »Försvarets fabriksverk. Tvätteriernas företagsform» (stencil), vilket av fabriksstyrelsen återopas såsom egen utredning.

Fabriksstyrelsen bedömer, att den bästa företagsformen otvivelaktigt skulle vara aktiebolag eller eventuellt ekonomisk förening, såväl av företagsekonomiska skäl som på grund av de möjligheter dessa företagsformer erbjuder i fråga om insyn och medinflytande för landstingen. Då det synes troligt att verksamheten, om den bedrivs såsom aktiebolag eller ekonomisk förening, kommer att belastas med allmän omsättningskatt, anser styrelsen, att de i och för sig starka skäl som talar för övergång till aktiebolag eller ekonomisk förening i så hög grad motvägs av detta förhållande, att styrelsen beslutat frångå sin tidigare avsikt att framlägga förslag om verksamhetens bedrivande i dessa företagsformer. Den allmänna omsättningskatten kan nämligen beräknas uppgå till omkring 8 à 10 öre per kg vattentvätt.

Av övriga undersökta företagsformer har fabriksstyrelsen inte funnit någon, där själva företagsformen i så väsentlig grad vidgar möjligheterna att bereda landstingen bättre insyn och ökat medinflytande att denna företagsform bör väljas.

Styrelsen föreslår därför att tvätteriverksamheten även i fortsättningen

bedrivs inom försvarets fabriksverk, men på sådant sätt att landstingens önskemål i största möjliga utsträckning blir tillgodosedda. I detta syfte föreslås att — efter i varje särskilt fall med vederbörande landsting träffat avtal — ett *tvätteriråd* tillsätts för varje tvätteri. För samordning av tvätterirådets verksamhet inrättas ett *centralt tvätteriråd*, dit frågor av gemensamt intresse kan hänskjutas.

Tvätteriråden skall bestå av representanter för såväl tvätteriernas kunder som fabriksverket samt utgöra organ för ömsesidig information och samråd. Råden, som avses skola sammanträda med viss regelbundenhet, skall inte äga fatta bindande beslut utan endast avge rekommendationer. Till ledamöterna skall fabriksstyrelsen äga rätt att av driftmedel utbetala skäliga arvoden.

Fabriksstyrelsen erinrar om att ett särskilt tvätteriråd föreslagits vid det planerade mälardalstvätteriet i Eskilstuna i avsikt att bereda landstingen i Södermanlands, Västmanlands och Uppsala län den insyn och det medinflytande dessa landsting önskar.

För att bättre kunna särskilja tvätteriverksamhetens centrala kostnader föreslår styrelsen — med ändring härutinnan i tidigare framlagt organisationsförslag — att nuvarande tvätteribyrån bryts ut ur fabriksstyrelsen och bildar ett i fabriksverket ingående *tvätteriernas centralkontor*. Kostnadsredovisningen bör ändras så att klara gränslinjer erhålls mellan *dels* det föreslagna centralkontoret och fabriksstyrelsen, *dels* centralkontoret och tvätterierna. Tvätteriernas centralkontor bör tillsammans med tvätterierna bilda en produktgrupp *försvarets fabriksverk, centraltvätterierna*.

För att erhålla en mera direkt redovisning av kostnaderna för varje kundkategori förutsätts en viss omläggning av tvätteriernas driftbokföring.

Frågan om ett överförande av tvätteriverksamheten till landstingen har även varit föremål för överläggningar mellan representanterna för Svenska Landstingsförbundet och företrädare för försvarets fabriksstyrelse. Parterna har emellertid funnit att en utredning i denna fråga inte fallit inom arbetsgruppens kompetensområde. De av styrelsen för Svenska Landstingsförbundet utsedda representanterna i arbetsgruppen har med denna utgångspunkt förklarat sig inte ha något att erinra mot de av fabriksstyrelsen framlagda förslagen.

Departementschefen

Jag har i det föregående redogjort för den utredning om strukturrationalisering vid försvarets fabriksverk som försvarets fabriksstyrelse verkställt i syfte att effektivisera rörelsen och göra den mera lönsam. I anslutning till utredningens resultat har fabriksstyrelsen lagt fram förslag om en ändrad och förstärkt organisation av ledningsorganet, försvarets fabriks-

styrelse. Styrelsen har senare också kommit in med förslag om lämplig företagsform för fabriksverkets tvätterier med hänsyn till den samverkan som äger rum mellan fabriksstyrelsen och landstingen på tvättområdet.

Fabriksstyrelsen skall enligt sin instruktion under Kungl. Maj:t leda och ha uppsikten över verksamheten vid underställda fabriker och tvätterier. Det åligger därvid bl. a. styrelsen att med beaktande av krigsberedskapens krav sörja för att fabriksverkets leveranser fullgörs i vederbörlig ordning. Men försvarets fabriksverk är också ett affärsdrivande verk. Fabriksstyrelsen har därmed i sin företagsledande funktion likartade problem som styrelserna för statens övriga affärsdrivande verk. Vikten av att den företagsledande funktionen kan arbeta effektivt har under senare år alltmer accentuerats. Detta har framförallt blivit påtagligt för fabriksverket, som har att arbeta i hård konkurrens med annan företagsamhet. Fabriksverket är i det närmaste uteslutande hänvisat till att täcka sina kostnader med priser vid vilkas bestämmande marknadens reaktion faller utslaget. Detta är uppenbart i fråga om exportförsäljningen och när det gäller civila produkter. Men även i fråga om försäljningen till försvarets förvaltningsmyndigheter är priskonkurrensen påtaglig.

Vid bedömning av fabriksverkets organisation och framtida inriktning måste man enligt min mening i första hand se till att verket kan arbeta företagsekonomiskt rationellt och kan göra sig gällande på marknaden. För staten som företagsägare är det angeläget att tillvarata alla möjligheter till rationaliseringar som sänker kostnaderna och stärker verkets konkurrenskraft. Dessutom är — vilket jag framhållit i ett tidigare sammanhang (prop. 1965: 26) — för staten som stor beställare av försvarsmateriel fabriksverkets konkurrenskraft när det gäller företagetts produkter betydelsefull som prisreglerande faktor på marknaden. Det torde också förhålla sig så, att enbart existensen av ett rationellt drivet statligt företag på detta område har en direkt och indirekt prisreglerande effekt genom att det påverkar den enskilda industrin att i möjligaste mån pressa sina priser och kostnader. Då vidare fabriksverkets uppgifter och investeringsbehov årligen måste granskas av statsmakterna med beaktande av konstaterad och beräknad lönsamhet, finner jag det inte motiverat att låta verkställa en sådan extern utredning om bl. a. omfattningen av den produktion som med nödvändighet måste ske i statlig regi, som statskontoret ifrågasatt i sitt remissyttrande. Däremot bör fabriksstyrelsen på sätt som nu skett och som är vanligt inom annan företagsamhet fortlöpande pröva möjligheterna att vidta rationaliseringar eller andra åtgärder för att öka lönsamheten.

Statskontoret berör också lämpligheten av en annan organisation av fabriksverket som bl. a. innebär att försäljningsfunktionen för de produkter, som ingår i vapen- och ammunitionsgruppen, förläggs på skilda produktgrupper. Med hänsyn till att vapen- och ammunitionstillverkningen i hög grad är integrerad torde det inte vara ändamålsenligt att dela upp den

på skilda produktgrupper. Vapenexportens känsliga natur gör att jag heller inte är beredd att medverka till att denna försäljning delegeras från fabriksstyrelsen. Däremot kan enligt min mening när det gäller andra varor och tjänster, som fabriksverket tillhandahåller, en organisation i produktgrupper vara ändamålsenlig, något som också fabriksstyrelsen förutsatt.

Jag kan inte heller dela statskontorets uppfattning att beslut om att nedlägga centrala beklädnadsverkstaden skall fattas snarast. Då verksledningen ansett det lämpligt att försöka göra verksamheten lönande genom ändrad produktionsinriktning bör man enligt min mening rimligen avvakta resultaten av dessa försök. Jag kommer att noggrant följa verksamheten och vara beredd att ta ställning i frågan när större klarhet vunnits om försökens resultat, vilket enligt fabriksstyrelsen bör kunna ske inom två år. I fråga om den av fabriksverket bedrivna försäljningen av överskottsmateriel, som nu är provisoriskt inordnad i fabriksstyrelsen, har denna visat sig falla väl ut och den bör därför nu fast knytas till verket. Jag vill erinra om att verksamheten centraliserats till fabriksstyrelsen från krigsmaktens centrala förvaltningsmyndigheter i syfte att göra försäljningen mer lönsam.

Statskontoret har i anslutning till uttalande av riksdagens revisorer ansett angeläget att utredningen om tvätteriernas företagsform även skulle inrymma konkreta förslag om att föra över tvätteriverksamheten i dess helhet till landstingen. Såsom framgått av den föregående redogörelsen har den utredning fabriksstyrelsen företagit i nära kontakt med landstingen resulterat i ett förslag att tvätteriverksamheten även i fortsättningen skall bedrivas inom försvarets fabriksverk. För att tillgodose landstingens önskemål om bättre insyn och ökat medinflytande föreslås att lokala tvätteriråd inrättas vid varje tvätteri. Därtill föreslås att ett centralt tvätteriråd skall tillkomma för samordning av de lokala tvätterirådens verksamhet och för behandling av frågor av gemensamt intresse e. d. Jag har tidigare denna dag, i samband med att jag framlagt förslag angående uppförande av ett nytt tvätteri i Eskilstuna, redovisat att avtal om inrättande av tvätteriråd redan träffats mellan fabriksstyrelsen och landstingen i Södermanlands, Västmanlands och Uppsala län för att bereda landstingen den insyn och det medinflytande i tvätteriverksamheten som de önskar. Mot den bakgrunden och med hänsyn till att representanter för Svenska Landstingsförbundet förklarat sig inte ha något att erinra mot den föreslagna organisationen för samarbetet mellan landstingen och staten i denna verksamhet, kan konstateras att frågan om landstingens insyn och medinflytande nu fått en tillfredsställande lösning.

Jag vill även i detta sammanhang erinra om Kungl. Maj:ts förslag till riksdagen om ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt (prop. 1965:87), vilket bl. a. innebär att de prestationer fabriksverket utför åt landstingen på tvätteriområdet blir skattefria.

Jag övergår nu till frågan om fabriksstyrelsens organisation. Enligt fa-

briksstyrelsens förslag till ny huvudorganisation skall denna utgöras av verksstyrelsen — försvarets fabriksverks styrelse — jämte huvudkontor.

Verksstyrelsen föreslås bestå av en generaldirektör och chef för försvarets fabriksverk, en överdirektör, tillika generaldirektörens ställföreträdare, samt ytterligare fyra ledamöter.

Den centrala administrationen föreslås organiseras på ett huvudkontor med sju avdelningar. Därutöver bör ett särskilt tvätteriernas centralkontor inrättas, vilket tillsammans med tvätterierna bildar en särskild produktgrupp benämnd försvarets fabriksverk, centraltvätterierna.

De i huvudkontoret ingående avdelningarna föreslås bli försäljningsavdelning, ekonomiavdelning, teknisk avdelning, produktionsavdelning, anläggningsavdelning, personalavdelning och organisationsavdelning. Härjämte skall enligt förslaget finnas en ombudsman och en konsult, såsom stabsorgan direkt underställda verkschefen.

Styrelsen föreslår vissa tjänsteförändringar i anslutning till den nya organisationen, nämligen att en tjänst som överdirektör i lönegraden Bp 5 inrättas i utbyte mot en tjänst som överingenjör i Bp 4 samt att en tjänst som byråchef i lönegraden Bo 3 förs på övergångsstat.

Fabriksstyrelsen anser det angeläget att den föreslagna organisationen kan börja tillämpas snarast möjligt och vara helt genomförd vid flyttningen till Eskilstuna i augusti 1965.

I yttrandena över förslaget har behovet av en omorganisation av fabriksstyrelsen inte ifrågasatts. Vad gäller den föreslagna organisationen har remissinstanserna, utom statskontoret, i stort sett biträtt förslaget eller inte haft något att erinra. Statskontoret, som är kritiskt inställt till utgångspunkterna för förslaget, anser att man i huvudsak kan godta den föreslagna organisationen som ett rent provisorium, om ytterligare prövning av organisationsalternativ inte skulle hinnas med före flyttningen till Eskilstuna.

Fabriksstyrelsens nuvarande organisation torde inte vara lämplig för en rationell ledning av företaget trots att ansträngningar gjorts för en successiv anpassning efter utvecklingen. Jag delar fabriksstyrelsens uppfattning att det är lämpligt att en omorganisation företas nu, med tanke på fabriksstyrelsens förestående flyttning till Eskilstuna. Den utformning av organisationen i stort som styrelsen föreslår ger mig inte anledning till några erinringar. Fabriksstyrelsen bör alltså utgöras av en generaldirektör, en överdirektör och ytterligare fyra av Kungl. Maj:ts utsedda ledamöter. Inom fabriksstyrelsen bör finnas ett huvudkontor med sju avdelningar enligt fabriksstyrelsens förslag och ett särskilt tvätteriernas centralkontor. I likhet med statskontoret och i viss mån riksrevisionsverket anser jag att den föreslagna ombudsmannen bör ingå i en av huvudkontorets avdelningar. Likaså bör, som statskontoret anför, konsulter kunna utnyttjas på alla nivåer i företaget. Då inga särskilda tjänster begärs för de av fabriksstyrelsen föreslagna nya befattningshavarna anser jag emellertid att styrelsen i

nyss angivet hänseende bör få frihet att pröva sig fram. I övrigt förutsätter jag att fabriksstyrelsen uppmärksammar och anmäler till Kungl. Maj:t de jämkningar av organisationen som kan visa sig behövliga. Jag vill i förevarande sammanhang erinra om riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta om sådana ändringar i fabriksstyrelsens interna organisation, som kan genomföras utan att behov uppkommer av tjänster, vilkas inrättande ankommer på riksdagen (prop. 1963: 110, SU 114, rskr 266).

Jag föreslår att en tjänst som överdirektör i Bp 5 tillkommer i utbyte mot en tjänst som överingenjör i Bp 4 samt att en tjänst som byråchef i Bo 3 förs på övergångsstat.

Åberopande det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna de av mig förordade riktlinjerna för organisation av försvarets fabriksstyrelse,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de ändringar i personalförteckningen för försvarets fabriksstyrelse som för-
anleds av vad jag föreslagit.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Berndt Bodin
